

DE EEUW VAN MIJN DOCHTERS

Art Rooijakkers

DE EEUW VAN MIJN DOCHTERS

Hoe onze wereld er straks uitziet

2020

THOMAS RAP
AMSTERDAM

Copyright © 2020 Art Rooijackers
Dit boek is tot stand gekomen in samenwerking met
The Fame Game Books
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Illustraties binnenwerk © Lucas van Hapert
Foto auteur Lin Woldendorp
Vormgeving binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk
Druk Wilco, Zutphen
ISBN 978 94 004 0657 5
NUR 320

thomasrap.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Voor Puk en Keesje

*Al het oude was eens nieuw, en al het nieuwe zal eens oud zijn.
Het alleroudste is het heden, want er is nooit iets anders ge-
weest dan het heden. Nooit heeft iemand in het verleden ge-
leefd, en in de toekomst leeft ook niemand.*

– Harry Mulisch

*De toekomst, die moet je niet voorspellen, maar mogelijk ma-
ken.*

– Antoine de Saint-Exupéry

Inhoud

<i>Voorwoord Geert Mak</i>	11
De dag dat ik vader werd	20
Lang en gelukkig	27
Ruimtetoeristen	31
Moerstaal	34
dna-daten	39
Dubbel rijexamen	43
Genetisch gemanipuleerde meisjes	47
Een gemondkapte samenleving	51
Antistresspil	59
Een kopje koffie minder	63
Vrijdenkende wereldburgers	67
Huh?	73
Hittetijd	79
Eén leven, twee lichamen	83
Vijftienurige werkweek	87
Plakplaatjes	93
Bestemming: de middeleeuwen	96
Op schermdieet	101
Swipen, appen en typen	106
Fluwelen handschoenen	110
Karaoke-Amerikaan	113

Van eigen kweek	119
Fillers en filters	125
De privacyparadox	129
Geklooi in de marge	134
Gewassen door een robot	137
Soundtrack van je jeugd	143
Gekooïd	146
Vetzucht en suikertaks	151
Alles gaat voorbij	157
Het nut van nietsdoen	161
Amersfoort aan Zee	167
Vrouwen aan de macht	170
Weg met de wegwerpeconomie	174
Spijbeleuro's en cryptomunt	179
De oude dag	183
<i>World Peace</i>	189
Hacken voor dummy's	195
Missionarissen en misdienaars	199
Elektrostress	203
Een zingend hologram	208
123flippo	213
Miezerland	217
Zoals de ouden zongen	221
Wodka door de Rijn	224
<i>Fake News</i>	231
Topvrouwen en manwijven	236
De Fermi-paradox	239
Cyborgs	245
<i>Nawoord</i>	249
<i>Dankwoord</i>	255

Voorwoord

Geert Mak

Kan een robot in 2050 een *New York Times*-bestseller schrijven? Krijgen onze dochters en kleindochters designerbaby's? Eten ze over dertig jaar nog vlees? En krijgen ze, bij een verwachte zeespiegelstijging van een of twee meter, geen natte voeten? Kortom: hoe zal de eeuw van mijn dochters eruitzien?

Ooit schreef ik een tegenhanger van dit boek. *De eeuw van mijn vader* verscheen tijdens de laatste maanden van 1999, als een lange terugblik op de twintigste eeuw. Er zat veel verleden in dat boek, en ook een klein beetje toekomst, vooral in de jaren vijftig en zestig, toen 'toekomst' hevig in de mode was. Over de toekomstfantasieën van mijn vader – geboren in 1899 – kon ik weinig meer terugvinden. Van mijn broer Hans (1937) en mezelf (1946) herinner ik me dromerige middagen met een jubileumnummer van het blad *Hobby*, ergens rond 1955, met tekeningen van toekomstige steden vol viaducten en snelwegen en verhalen over nederzettingen op de maan. Diepe indruk maakte ook een echtpaar dat met een straalvliegtuig even naar New York heen en weer vloog, voor één weekend! Een stripverhaal van Kapitein Rob, waar echte robots rondliepen, lazen we stuk. Ze zagen eruit als blikken mannetjes met rollende ogen die fabrieken draaien-

de hielden en de toegangen controleerden – aan *New York Times*-bestsellers dachten we toen nog niet. Wisten wij veel dat we anno 2020 met soortgelijke robots te maken zouden hebben, alleen in een totaal andere vorm: ingenieuze armen boven een productielijn en, bij de grenscontroles, een kastje met een hekje, een camera en een briljant systeem van gezichtsherkenning?

Heel veel toekomst zagen we ook bij de enorme tentoonstelling Het Atoom, waar mijn broer Hans in het najaar van 1957 als rondleider rondliep. Daar stond een instrument, zo groot als een dressoir, waarmee je tot op tien meter afstand je positie kon bepalen – de voorloper van onze navigatiesystemen. In de Keuken van de Toekomst draaide een elektrische grill, er stond een vrieskast met een ijsblokjesmachine en iedereen vergaapte zich aan een vroeg soort magnetron, een ding waarmee je binnen een paar seconden een beker chocolademelk gloeiend heet kon krijgen. Altijd mocht een jongen uit het publiek eerst een slok koude chocolademelk proeven, en daarna mocht hij die hele beker hete melk opdrieken. Alle toeschouwers stonden paf. Dat was de toekomst – en het klopte in dit geval nog best aardig.

Wat mijn vader betreft, zijn toekomstbeeld heeft wellicht een beetje geleken op de utopie die de schrijver en journalist Maurits Wagenvoort in 1923 publiceerde. In die futuristische roman, onder de titel *Een huwelijk in het jaar 2020*, werden met brede penstreken een paar vergezichten neergezet op een nieuwe wereld: een land met een wijze presidente, een wereldregering, eveneens onder leiding van een vrouw, totale gelijkwaardigheid van volkeren en rassen, een bestaan vol vrede en welzijn, vrije omgangsvormen, vrije kleding, vrije liefde, en telkens weer nieuwe dingen om het leven

nog gemakkelijker te maken. In het *Gouden Boek der Grote Uitvindingen* werden ze door het Wereldbestuur der Uitvindingen te Parijs geregistreerd, een eer die ook een van de hoofdpersonen ten deel viel: hij had de ‘fotofoon’, die sinds het jaar 2000 overal in gebruik was, aanmerkelijk weten te verbeteren door het gebruik van radium. Deze fotofoon had overal de kranten vervangen, waar zo’n apparaat in de buurt was, hoefden de mensen slechts dit toestel te gebruiken om ‘plechtigheden, feesten en andere gebeurtenissen’ vast te leggen, waardoor men ook op afstand getuige kon zijn van het gebeuren. Het tijdsverschil was, aldus Wagenvoort, in 2020 nog enkele uren, maar dat zou snel minder worden.

Het vliegen was immens populair geworden, overal snorden twee- en vierpersoonsvliegtuigjes in het rond, achter bijna ieder huis lag een rubberen mat waarvandaan zo’n ding verticaal kon opstijgen. ‘Buitenlandse politiek’ bestond niet meer, ‘het vaderland’ was een loos begrip geworden. ‘Het leven der mensen werd allengs zozeer over de hele wereld geleefd, aangezien ieder naar de inval van het ogenblik door de fotofoon getuige kon zijn van alles wat er overal voorviel, en door de snelheid der vervoermiddelen, in ’t bijzonder de vlieg machines, ook de afstanden tot weinig of niets waren gereduceerd.’

Mijn vader – student Theologie – zou zijn utopie vermoedelijk hebben volgezet met kerken, bij Wagenvoort stonden overal thermen. Dagelijkse lichamelijke oefeningen waren verplicht. Alle gruwelijke kwalen uit het verleden – tering, kanker, melaatsheid, syfilis, onmatigheid – bestonden niet meer. Euthanasie was een normale praktijk. ‘De mensheid was lichamenlijk waarlijk rechtschapen en schoon, ook niet gedrochtelijk door zwaarlijvigheid, en de ouderdom scheen geen vat op haar te hebben.’

Een huwelijk in het jaar 2020 was geen lang leven beschoren, het werd commercieel een flop. Een tweede druk zou pas in het werkelijke 2020 het licht zien.

De utopie van Maurits Wagenvoort – hij noemde zichzelf daarin ook nog even, als een in 2020 vergeten negentiende-eeuwse journalist – vertoont alle vreugden en gebreken van een toekomstvoorspelling. Maar al te vaak zeggen die immers weinig over de toekomst, maar alles over de huidige tijd. Het zijn de vormen waarin we onze verwachtingen gieten, het zijn bovenal verhalen over onze dromen – en over onze angsten. Wagenvoorts vreedzame wereldregering was bijvoorbeeld in de jaren waarin hij zijn utopie vormgaf een vrij algemeen gekoesterd ideaal, het vormde een directe reactie op het alles ontwrichtende nationalisme tijdens de Eerste Wereldoorlog. In diezelfde decennia was vrouwenemancipatie een hevig strijdpunt geweest, en in bepaalde kringen werden de huwelijksbanden eveneens stevig ter discussie gesteld. Tien jaar later zou de degelijke Amsterdamse wethouder Floor Wibaut daaraan nog zijn steentje bijdragen met zijn openhartige verhandeling *Wordend Huwelijk*. En uiteraard spraken ook de toen populaire opvattingen over hygiëne en zuiverheid Wagenvoort enorm aan: de medische wetenschap en de volksgezondheid gingen in die jaren met sprongen vooruit. Op veel terreinen trok Wagenvoort zo simpelweg de lijnen door die hij op dat moment als het meest bepalend beschouwde, zowel in positieve als in negatieve zin – want ook alle emoties en complicaties rond al die vrije zeden bleven, bijvoorbeeld, in zijn boek niet onbelicht.

Sciencefiction, zoals Maurits Wagenvoort die al bedreef, is later een geliefd genre geworden – waar kun je dromen en

gedachten vrijer laten galopperen dan op de open vlaktes van de toekomst? Toch zie je in vrijwel alle toekomstbeelden op een gegeven moment gaten vallen, altijd blijken er grenzen te zijn aan onze verbeelding en aan onze voorspellende vermogens. In al dit soort verhalen schiet de tijd maar voor een deel vooruit, voor de rest lijkt alles na vijftig of honderd jaar nog precies hetzelfde te zijn. De serie *Star Wars* speelde zich ergens af in de verre, verre toekomst, tegelijk zijn de vroegste afleveringen in onze ogen alweer typisch 'jaren zeventig' en 'jaren tachtig'. De robots waarover we in de jaren vijftig fantaseerden bleven handelende en denkende mensen van blik. Ten diepste gaan we nog altijd uit van een toekomst die min of meer lijkt op het verleden, altijd weer willen we ons voorbereiden op situaties waaraan we al min of meer zijn gewend. Uiteindelijk trekt iedere prognose scheef, al weet je nooit waar en hoe. Dat zal ook het onvermijdelijke lot zijn van sommige voorspellingen uit dit boek.

Jules Verne bedacht bijvoorbeeld in 1865 een complete maanexpeditie, inclusief een spectaculaire lancering, maar het interieur van zijn ruimtecapsule zag eruit als een keurig gecapitonneerd negentiende-eeuws herenboudoir, compleet met een elegant drankkastje. Tijdens de Parijse Wereldtentoonstelling van 1900 mocht wie dat wilde een beeld schetsen van het Parijs anno 2000. Zoals te verwachten viel voorspelden veel inzenders een stad met hier en daar een automobiel en een luchtballon, en verder talloze ijzeren constructies waarover, hoog boven de grond, treinen eindeloos voortdenderden. Eén inzender had iets heel slims bedacht: in zijn het jaar 2000 zouden de Parijse straten permanent worden schoongehouden met ingenieuze veegmachines om alle paardenkeutels weg te vegen van de talloze koetsen en diligences die er dan zouden rondrijden.

Een mooi voorbeeld biedt ook onze Maurits Wagenvoort. Als een rustpunt in zijn verhaal laat hij drie van zijn hoofdpersonen tijdens een zomeravond in een klein, open vliegtuigje een tochtje maken van Den Haag naar de zuidkant van Parijs waarbij, als het wat al te fris wordt, met één druk op de knop de kap van het vliegtuigje automatisch wordt gesloten. Inderdaad, wel een vliegtuig, maar eigenlijk niets anders dan een riante vliegende calèche. Ondertussen was het gezelschap binnen een halfuur vanuit Den Haag al in de buurt van de Franse hoofdstad beland, hun calèche moet dus de snelheid van het geluid hebben benaderd. Maar, eerlijk is eerlijk, met de fotofoon had Wagenvoort wel degelijk iets te pakken: hij kwam al even in de buurt van onze smartphones en tablets, zij het honderd jaar te vroeg.

Wagenvoort, Jules Verne en bijvoorbeeld ook Edward Bellamy – die in 1888 met zijn *In het jaar 2000* een wereld droomde vol vrede, elektrisch licht en heren met hoge honden – schiepen, ieder op een eigen manier, utopieën. Het zijn verhalen van hoop. Het tegendeel, de waarschuwing, de dystopie, de toekomst als nachtmerrie, kennen we echter net zo goed. George Orwell publiceerde in 1949 de toekomstroman *Nineteen Eighty-Four*. Zijn zorgen over de burgerlijke vrijheden en de almacht van de staat werden door zijn tijdgenoten blijkbaar algemeen gedeeld: binnen een jaar werden er alleen al in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten bijna 400.000 exemplaren verkocht. Zijn ‘Ministry of Truth’ werd een begrip, en de drie slogans op de witte voorgevel zijn, meer dan ooit, schokkend actueel: ‘War is Peace’, ‘Freedom is Slavery’, ‘Ignorance is Strength’.

Een recenter voorbeeld van een dystopie, *Het verhaal van de dienstmaagd*, schreef Margaret Atwood in 1985 – het

werd de basis van de latere tv-reeks *The Handmaid's Tale*. In haar toekomstvisie waren het vrijdenkende Boston en Cambridge onderdeel geworden van een gruwelijke terreurstaat, Gilead, waarin het christelijke fundamentalisme tot in alle perversie was doorgevoerd, een slavenstaat waar vrouwen, soms letterlijk monddood gemaakt, enkel nog fungeerden als 'Echtgenotes', ploeterende 'Martha's' en, als ze vruchtbaar waren, 'Handmaid's' die moesten zorgen voor het nageslacht van de elite. Atwood liet, in tegenstelling tot veel andere auteurs, haar fantasie echter niet vrij door de toekomst galopperen, 'gaten' in haar toekomstbeeld probeerde ze tot elke prijs te vermijden. 'Een van de regels die ik mezelf oplegde was dat ik geen gebeurtenissen in het boek zou opnemen die zich al niet hadden voorgedaan in de "nachtmerrie" van de geschiedenis,' schreef ze in haar voorwoord. Ook vermeed ze iedere vorm van technologie die anno 1985 niet al voorhanden was. 'Geen denkbeeldige gadgets, geen denkbeeldige wetten, geen denkbeeldige gruweldaden.' Die discipline bleek buitengewoon effectief: Atwoods dystopie is, anno 2020, soms beangstigend geloofwaardig. Het is, deels, geen toekomst meer maar, in bepaalde delen van de wereld, werkelijkheid.

En nu dat leven van onze dochters en kleindochters, wordt het een utopie of een dystopie? *De eeuw van mijn dochters* is wat dat betreft voorzichtig, het hangt daartussenin, de vele experts die in dit boek aan het woord komen zijn verstandig en nuchter, passend bij deze tijd, zoekend in een wereld waarin de realiteit opeens razendsnel kan veranderen.

Toch is dat niet het hele verhaal. Ouders en dochters blijven dromen, we kunnen niet zonder die hoop op een betere wereld, we scheppen, met al onze beperktheden, telkens weer

opnieuw die vliegende calèche van Maurits Wagenvoort. Dat herenboudoir in de ruimte, die blikken mannetjes van Kapitein Rob, die veegmachines in de Parijse straten, we kunnen het niet laten, we blijven goddank onverbeterlijk.

juni 2020
Geert Mak

De dag dat ik vader werd

Officieel werd ik op donderdag 13 april 2017 vader. Om precies te zijn om één minuut over één in de middag. En twee minuten later opnieuw. Maar iets worden betekent niet dat je het ook meteen bent. In werkelijkheid duurde het even, een paar dagen, misschien wel een week, voordat ik een vader was.

Toen mijn oudste dochter, vlak nadat ze het levenslicht zag, werd meegenomen naar een kamertje naast de ok om daar gecheckt te worden, vroeg een van de artsen of ik met haar mee wilde. Verstoord keek ik op. ‘Waarom zou ik? Ik ken haar net. Ik blijf liever hier, haar ken ik al veel langer,’ zei ik met een hoofdknik naar mijn vriendin. Het zal de shock geweest zijn. Alsof ik nog niet van de hoge duikplank durfde.

De eerste dagen na de geboorte van Puk en Keesje, want die namen hadden ze inmiddels gekregen, was mijn wereld kleiner dan ooit tevoren. Ons universum was beperkt tot een paar vierkante meter ziekenhuiskamer. Wat er daarbuiten gebeurde? Ik had geen idee en het interesseerde me ook niet. Er had een omgekeerde big bang plaatsgevonden. Geen grote knal met als gevolg een steeds uitdijend universum, maar een implosie. De aarde met alles wat erbij hoort was teruggebracht tot twee kleine levensbronnen die om de drie uur gevoed moesten worden, waardoor wij als ouders in een ge-

lukzalige slaap-waaktoestand terechtkwamen. Alsof de hele wereld roze en zacht was geworden.

Totdat die ballon werd doorgeprikt en we naar huis mochten of, zoals wij het ervoeren, naar huis werden gestuurd. Daar zaten we dan op ons bed, met twee dochters.

Hulpeloos.

Zij.

Maar wij ook.

We hadden geen idee. Die staat van zijn, ergens op het snijvlak van blinde paniek en alomvattend geluk, duurde niet lang. Om precies te zijn een uur. Toen ging de deurbel en deed Irene haar intrede in ons leven. Ze stelde zich voor als de kraamhulp, maar bleek de generaal te zijn die ons leven kwam overnemen, inrichten en redden. We gaven ons willoos aan haar over.

Na een paar dagen in huis nam Irene me apart. Mijn vriendin, nog herstellende van de keizersnede, was even aan het douchen en ik stond op het punt om naar de supermarkt, apotheek of drogisterij te gaan om spenen, luiers en flessen in te slaan. Precies zoals ik de dagen ervoor ook had gedaan, als ik niet bezig was om in Irenes afwezigheid gevulde luiers van gele post-its van naam, tijdstip en inhoud te voorzien, zodat ze die later kon checken, zo ongeveer als een detective in een Amerikaanse dramaserie een muur volplakt met notities om een misdrijf op te lossen. Ik geef toe, misschien ging ik wat in de overdrive. Dat vond Irene ook. Ze keek me vorsend aan en zei in plat Amsterdams: 'Jij bent wel een druk baassie, hè.' Stamelend probeerde ik tot een antwoord te komen, maar Irene had me al bij mijn elleboog te pakken en duwde me richting de slaapkamer. 'Ga jij maar es effe zitten,' zei ze en verdween in de kamer van de tweeling om een paar seconden later met beide dochters in haar armen terug te keren.

‘So, pak ze maar es effe vast, die dochters van je. En nou ga je hier tien minuten zitten met ze.’ Ze trok de slaapkamerdeur achter zich dicht. Mijn eerste neiging was om heel hard weg te rennen, maar ik hoorde Irene aan de andere kant van de deur rommelen, dus dat durfde ik niet. Ik denk dat het twee minuten duurde voordat de tranen in mijn ogen sprongen. Ineens herinnerde ik me de woorden van een vriend tijdens een lange en late stapavond een paar weken eerder. ‘Vader zijn is de enige rol waar je nooit afstand van kunt doen. Relaties kun je uitmaken en vriendschappen kun je beëindigen, maar vader ben je voor de rest van je leven. Wat je ook doet. Of je je kinderen nou liefdevol opvoedt of in de steek laat; je zult altijd hun vader zijn.’

En vanaf dat moment was ik vader. Er was geen ontkomen meer aan. De wereld was niet veranderd, maar mijn wereld wel. Die stond op zijn kop. En dus ging ik me afvragen in wat voor eeuw mijn dochters terecht zouden komen. Met een beetje geluk gaan die twee het jaar 2100 halen, dus is mijn horizon opgeschoven. Ik begon me af te vragen hoe hun leven eruit zou gaan zien. Ik wilde toekomstreiziger worden, grip krijgen op deze eeuw. Daarom begon ik 13 april 2019, op de tweede verjaardag van mijn dochters, aan een zoektocht, in de vorm van een reeks artikelen voor de zaterdagbijlage van *Het Parool*. Elke week onderzocht ik een andere vraag. Hoe oud worden mijn dochters? Moeten ze nog leren schrijven? Krijgen ze ge-3D-printe organen? Gaan ze de ruimte in? Krijgen ze een burn-out? Concrete vragen die, mits goed beantwoord, een beeld kunnen schetsen van de nabije toekomst. Voor de serie sprak ik onder anderen met André Kuipers, Maarten van Rossem en Erik Scherder – en nog veel meer bekende en onbekende wetenschappers en deskundigen.

Na een paar weken zei de hoofdredacteur van *Het Parool*,

Ronald Ockhuysen, me dat er verzoeken zouden komen om de columns gebundeld uit te brengen. En ook al wist ik niet dat voorspellende gaven tot het takenpakket van een gemiddelde hoofdredacteur behoorde, hij had gelijk. Vol goede moed begon ik begin 2020 aan dit boek; een bundel waarin de columns, niet gehinderd door de beperkte ruimte van een krantenpagina, in uitgebreide en aangevulde vorm zouden verschijnen en ik in een stuk of vijftig hoofdstukken de eeuw van mijn dochters in kaart zou proberen te brengen.

Tot ik in april 2020 in paniek raakte.

De coronacrisis sloeg onze wereld een paar graden uit het lood en abrupt kwam ons raderwerk tot stilstand. Binnen een paar maanden leken alle zekerheden verdwenen; gedaan was het met de eeuwige economische groei, met goedkoop vliegverkeer dat de wereld steeds kleiner maakt; gedaan was het met ons consumentisme in zijn algemeenheid. De mens zat opgehokt te wachten tot er een vaccin of medicijn tegen COVID-19 zou komen. ‘De weg naar de toekomst is geblokkeerd, er is alleen nog maar het heden,’ las ik ergens. Dat was het moment dat ik de moed verloor voor dit boek. Hoe kun je de toekomst verkennen wanneer er geschiedenis wordt geschreven?

Mijn twijfel greep als een virus om zich heen, alles leek wankel en onzeker. Terwijl ik in thuisisolatie zat, besloot ik sommige hoofdstukken in quarantaine te plaatsen. Te verouderd, te futiel. Het was alsof ik aan het fantaseren was over de installatie van een nieuwe keuken terwijl de rest van het huis in de fik staat. Wat doet het ertoe of mijn dochters een designerbaby krijgen, preuts worden of net zoveel gaan drinken als ik? De zorgen over hun toekomst waren plotsklaps een stuk realistischer en basaler geworden. De toekomst van

de mensheid zou door deze pandemie voorgoed veranderen, was de teneur in die dagen.

Maar na een paar dagen, weken gesomber herinnerde ik me de periode vlak na 9/11. Ik werkte destijds als jonge verslaggever bij de actualiteitenrubriek *NOVA*, de voorganger van *Nieuwsuur*. Die bewuste dag was ik ingedeeld op de zogeheten lastminuteredactie, verantwoordelijk voor de opening van de uitzending. Probleem was dat er eigenlijk amper nieuws was die dag. De ochtend kroop voorbij en naarstig zochten we naar een geschikt onderwerp. Totdat om kwart voor drie de eerste beelden binnenkwamen uit New York. Iets wat in eerste instantie op een sportvliegtuigje leek had zich in de Twin Towers geboord. De eindredacteur van dienst, die net als de rest van de redactie de ernst van de situatie nog niet inzag, juichte: ‘Yes, we hebben een opening’, en stuurde me op pad om te filmen hoe het met de veiligheid van Nederlandse hoogbouw gesteld was. Terwijl ik de trap naar beneden nam om bij de cameraploeg in de auto te stappen, boorde een tweede vliegtuig zich in het wtc. Dit was geen ongeluk, maar een aanslag, met heel veel doden. Of misschien wel het begin van de Derde Wereldoorlog. In plaats van op reportage te gaan, rende ik naar een montage-set, waar ik urenlang beelden uit New York geschikt maakte voor uitzending in Nederland. Onze toekomst veranderde terwijl ik minutieus de verschrikkingen van het heden voorbij zag komen. ’s Avonds laat kwam ik na de uitzending thuis, pakte een biertje en ging met de koelkastdeur open in mijn verder donkere keuken op de grond zitten. Niets zou ooit meer hetzelfde zijn. Het massale leed zou vast en zeker gewroken worden en een gewelddadige periode zou volgen. De wereld zoals ik die kende tot de dag ervoor was, met het instorten van de wtc-torens, voorgoed verdwenen.

De angstgedachten die de kop opstaken in het voorjaar van 2020, het moment dat de coronapandemie uitbrak, doen denken aan de paniek die uitbrak een kleine twintig jaar daarvoor. Opnieuw deden woeste voorspellingen, doemscenario's en complottheorieën de ronde – nu, anders dan toen, via digitale media, appgroepjes en in gesprekken op anderhalve meter afstand. Corona zou onze toekomst ingrijpend veranderen. En dat klopte. Maar tegelijkertijd blijkt de mens een slecht geheugen en nog beroerdere voorspellende gaven te hebben. Een epidemioloog hoorde ik zeggen dat uit het verleden blijkt dat ook na een pandemie het leven weer normaal wordt. En terugkijkend op de aanslagen van 11 september 2001 kunnen we zeker spreken van een wereld vóór 9/11 en een wereld ná 9/11. Maar als we eerlijk zijn, is voor de gemiddelde Nederlander wellicht het grootste verschil dat we geen meegebrachte flesjes water meer mogen meenemen op onze easyJet-vlucht naar Barcelona. Andere gevolgen, zoals Abu Ghraib, waterboarding en de jacht op Osama Bin Laden, zijn toch vooral nieuwsberichten gebleken waarover we in de krant lazen of waarvan we genoten in indrukwekkende series als *Homeland*.

Om een lang verhaal kort te maken – ‘daar is het al te laat voor’, zou een vriend van me nu zeggen – de wereld richt zich alweer op, zo goed en zo kwaad als het gaat, en komt met horten en stoten in beweging. Wanneer alles weer ‘normaal’ zal zijn, weet niemand, maar dat zal wel in deze eeuw zijn. De eeuw van mijn dochters. Er zal meer zijn dan het heden. Een nieuwe toekomst zal lonken. Een die ook weer gedefinieerd wordt door andere, grote en kleinere vraagstukken: het klimaat, de mondiale bevolkingstoename, de robotisering en wanneer we onze apparaten allemaal draadloos kunnen op-

laden en ik het spinnenweb aan kabels dat in mijn kast ligt te verstoffen eindelijk in de prullenbak kan knikkeren.

Daarom heb ik als een ware stoïcijn doorgeschreven aan dit boek. We hebben immers geen macht over de gevolgen die deze crisis heeft, maar wel over onze houding ertegenover. Vaak zijn het niet externe oorzaken die ons van streek maken, maar onze opvattingen over de dingen.

Het resultaat heeft u nu in uw handen. *De eeuw van mijn dochters*. Een boek waarin ik heb geprobeerd de toekomst iets dichterbij te halen om zo te ontdekken in wat voor wereld mijn dochters opgroeien en wij leven. Juist in onzekere tijden hebben we houvast nodig, proberen we grip te krijgen op de wereld. Een wereld die nu, meer dan ooit in mijn levensdagen, te kneden lijkt tot een ander model. Beter? Ik hoop het. Al is het maar voor mijn dochters. Want dit is hun eeuw.

Amsterdam, zomer 2020